

Лесоведение. -1998. -№ 3. -С.84-93.

24. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд із середини. -К.: Вид-во "Фенікс", 1997. - 289 с.

25. Экономические аспекты гигиены окружающей среды // ОИ. Медицина и здравоохранение. Сер.: Гигиена. -М.: ВНИИМИ, 1988. -59 с.

26. Каменнова И.Е., Мартынов А.С. Укрупненная оценка "готовность платить" и другие элементы экономической оценки биологических ресурсов Московской области // Экономика сохранения биоразнообразия. -М., 1995. -С.175-181.

Надійшла до редколегії 23.06.2004

НЕСВЕТОВ А.А. ПРАКТИКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ БИОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

Сформирована система критериев оценки биологических ресурсов, механизмы регулирования отношений в области природопользования при сохранении, использовании и восстановлении биологического многообразия; предложена методология оценки биологических ресурсов, принципы их территориального распределения с использованием современных исследовательских приемов.

***

NESVETOV A.A. PRACTICE OF THE ECONOMIC ESTIMATION OF BIORESOURCE POTENTIAL OF REGION

The system of criteria of an estimation of biological resources, mechanisms of regulation of relations is generated in the field of wildlife management at preservation, use and restoration of biological variety; the methodology of an estimation of biological resources, principles of their territorial distribution with use of modern research receptions is offered.

С.В. СИМОВ'ЯН

канд. техн. наук

Акціонерний Східно-Український банк "Грант"

УДК 336.717.061:343.359

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ, ЯК ПРЕВЕНТИВНА ФОРМА БОРОТБИ З ТІНЬОВИМ ГРОШОВИМ ОБІГОМ І ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Запропоновано стимулювання споживчого кредитування як превентивна міра щодо скорочення тіньового обігу готівкової грошової маси в Україні.

Прийняття в 2002 році базового закону про боротьбу з відмиванням злочинних доходів, а також розпочаті на сьогоднішній день заходи протидії легалізації свідчать про серйозність позиції України у відношенні боротьби з відмиванням грошей. У ході практичної реалізації цих заходів виникають усе нові й нові труднощі, перебороти які шляхом введення нових "антилегалізаційних" законодавчих положень і норм не видається можливим. Мова йде, насамперед, про велику питому вагу тіньового сектору економіки, що є сприятливим середовищем для одержання та подальшої легалізації злочинних доходів. Якщо в 1994 році частка неконтрольованих коштів у загальній грошовій масі складала близько 25 %, то у 2000 році ця цифра перевищила 40 % [1]. Велика частина тіньових коштів утворюється за рахунок доходів, отриманих внаслідок здійснення економічних злочинів, у першу чергу за

рахунок приховування доходів від оподаткування. Причому треба підкреслити, що доходи, отримані в результаті ухиляння від сплати податків, варто класифікувати в окрему категорію, оскільки у відповідності зі ст.209 Кримінального кодексу України такі кошти не можуть бути об'єктом легалізації (відмивання) злочинних доходів. У зв'язку з цим заходи фінансового моніторингу в Україні повинні бути окремо спрямовані на виділення кримінальних коштів із загального обсягу тіньових доходів

Провідні спеціалісти в галузі юриспруденції неодноразово звертали свою увагу на складність протидії легалізації доходів і економічній злочинності в Україні в цілому. Заступник Голови Адміністрації Президента України В.В. Коваленко в одному зі своїх виступів справедливо відзначав, що серед основних причин недостатньої ефективності протидії економічній злочинності можна виділити дві

причини: недосконалість відповідної правової бази і відсутність ефективної стратегії протидії правопорушенням економічної спрямованості. Якщо про недосконалість законодавчої бази дискусії ведуться з перших днів незалежності України, то розробка стратегії протидії економічній злочинності і, зокрема, легалізації злочинних доходів – напрямком відносно новий і такий, що потребує невідкладних зусиль.

Незважаючи на те, що реальні масштаби проблеми боротьби з відмиванням грошей були визнані українською громадськістю порівняно недавно, науковими дослідженнями в сфері протидії легалізації доходів займалася ціла група вчених-фахівців: В. Ташій, А. Беніцький, Н. Гуророва, А. Дудоров, В. Корж, О. Кальман, М. Мельник, В. Попович, А. Савченко та інші. Разом із тим, лише деякі спеціалісти ведуть дискусію про необхідність скорочення кількості готівкових розрахунків, як про превентивний захід, що сприяє зменшенню тіньового сектору і боротьбі з відмиванням грошей. На думку директора Департаменту валютного контролю і ліцензування Національного банку С. Брагіна, широкое використання розрахунків готівкою в економіці нашої країни створює об'єктивні передумови для відмивання "брудних" грошей. С. Брагін вважає, що "завдяки додатковому залученню коштів населення істотно розширюються можливості банківської системи України, зменшується готівковий обіг, що сприяє ефективному контролю держави за рухом грошових коштів" [2].

У більш ранніх роботах нами вже розглядалися способи скорочення готівкового грошового обігу, що доцільно використовувати у якості заходів запобігання легалізації доходів у банківських установах [3-5]. Серед них, у першу чергу, варто називати розвиток систем безготівкових розрахунків на основі банківських платіжних карток а також залучення коштів готівкових населення шляхом емісії муніципальних облігацій. У даній статті у якості превентивної міри боротьби з легалізацією доходів докладно розглянемо механізм споживчого кредитування, як один зі способів скорочення готівкового грошового обігу.

Приведемо деякі статистичні дані. За 2002 рік обсяги споживчого кредитування в Україні збільшилися приблизно в 2,5 рази у порівнянні з 2001 роком. За даними Національного банку України, частка споживчих кредитів у загальному кредитному портфелі українських банків на початок 2003 року склала 7,9 %, тобто близько 3,25 млрд. гривень. У той же час, порівнюючи українські показники з аналогічними статистичними даними в інших країнах, можна говорити про великий потенціал цього напрямку банківської діяльності. Голова НБУ С. Тігілко наводить інформацію, яка свідчить про те, що в країнах Східної Європи частка споживчого кредитування в загальному кредитному портфелі банків складає близько 15 %, а у західноєвропейських державах – 50 % [6].

Програми споживчого кредитування являють собою систему видачі кредитів населенню під купівлю нерухомості, автомобілів, товарів народного споживання. Загальна схема розрахунків за придбані товари виглядає наступним чином. Клієнт, що бажає придбати, приміром, холодильник, одержує у відповідному магазині рахунок-

фактуру і пред'являє його до сплати в банк. При цьому в банку мають бути укладені договори з торговельним підприємством, у якому зроблено покупку. Банк сплачує гроші за рахунком-фактурою, переводячи кошти у безготівковій формі на рахунок відповідного торговельного підприємства. Банк і позичальник укладають угоду, відповідно до якої покупець зобов'язується виплатити протягом встановленого терміну суму кредиту (вартість товару) з відсотками. Заставою в даному випадку є холодильник, що купується в кредит. На початковому етапі клієнт виплачує стартовий внесок, розмір якого звичайно складає від 10 % від загальної суми кредиту і залежить від ліквідності застави (розмір стартового внеску і процентна ставка за кредитом під купівлю квартири і мобільного телефону будуть істотно розрізнятися).

Для прийняття рішення про видачу кредиту банк має отримати від клієнта документи, що підтверджують його належний фінансовий стан. У переважній більшості випадків таким документом є довідка про доходи, що видана за місцем роботи. Аналіз інформації про декларовані в довідці доходи і про покупки, здійснювані клієнтом, дає можливість оцінити його реальні витрати [7].

У кожному конкретному випадку для оцінки кредитоспроможності клієнта банк збирає максимально повну інформацію про нього, тобто фактично застосовує заходи ідентифікації, передбачені ст.8 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом". Стандартний перелік документів, необхідний банкам від своїх клієнтів для видачі кредиту на споживчі потреби, виглядає таким чином:

- паспорт;
- додатковий документ, що підтверджує особу (права водія, закордонний паспорт, паспорт чоловіка (або жінки), посвідчення про шлюб або інші);
- довідка з податкової інспекції про присвоєння ідентифікаційного номера;
- рахунок фактура з магазину;
- довідка про доходи (зазвичай за останні 6 місяців).

Переваги процедур ідентифікації для банків у даному випадку полягають у тому, що клієнт для підтвердження своєї ділової репутації зацікавлений у наданні достовірної інформації про себе, особливо коли мова йде про наміри узяти декілька кредитів на довгий проміжок часу. Таким чином, виходячи з отриманих даних, на кожного позичальника може бути створено кредитну історію, яку банк може використовувати для оцінки ступеня сумнівності операцій, проведених даним клієнтом.

Поширення схем споживчого кредитування сприяє впровадженню в діяльність українських банків Базельських основних принципів банківського нагляду і зокрема принципу "Знай свого клієнта". Але основні результати, що досягаються шляхом розвитку систем споживчого кредитування в рамках усієї банківської системи – це введення готівкових коштів населення з тіньового обігу, а також збільшення кількості безготівкових розрахунків за придбані товари. І скорочення тіньового обігу грошової маси, і зменшення числа готівкових платежів, без сумніву, будуть сприяти реалізації національної програми протидії

легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Кредитування фізичних осіб у перспективі бачиться одним із самих популярних напрямків банківських послуг. За даними дослідження споживачів банківських послуг, проведеного компанією SC DOM Marketing Group, намір скористатися споживчим кредитом є в кожного третього мешканця України, у той час як за станом на середину 2003 року лише 13 % українців брали кредит на споживчі потреби [8]. Серед основних причин, що стримують цей напрямок банківської діяльності, фахівці називають високі процентні ставки за кредитами. Високий рівень процентних ставок у свою чергу можна пояснити великими ризиками в споживчому кредитуванні, що пов'язані, в першу чергу, з недостатньо чіткою правовою регламентацією відповідних процедур, що стосуються, головним чином, видачі кредитів під купівлю рухомого майна. Після того, як у 2004 році втратило силу Положення НБУ "Про кредитування" від 28.09.1995 р. № 299, правову базу для здійснення операцій, пов'язаних зі споживчим кредитуванням, складають відразу кілька нормативних актів:

- Закон України "Про банки та банківську діяльність" №2121-III від 7.12.2000 р. (ст.49);
- Господарський Кодекс України (ст.345-348);
- Цивільний Кодекс України (ст.694, 695, 1054 та інші статті);
- Закон України "Про іпотеку" №898-IV від 5.06.2003 р.;
- Закон України "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом і іпотечними сертифікатами" № 979-IV від 19.06.2003 р.;
- Закон України "Про заставу" № 2654-XII від 02.10.1992 р. та інші.

Положення перелічених законодавчих актів, що стосуються окремих питань кредитування під заставу споживчих товарів, можуть піддаватися різним трактуванням. Тому, на наш погляд, можна вести дискусію щодо доцільності прийняття окремого закону про споживче кредитування, дія якого охоплювала б операції з рухомим майном, адже для розвитку систем споживчого кредитування в Україні в першу чергу мають бути створені умови на законодавчому рівні.

Запропонована в даній статті форма протидії легалізації злочинних доходів підтверджує думку вчених про те, що прикладні способи боротьби з відмиванням кримінальних коштів істотно випереджають науково-теоретичні розробки в даній сфері. Тому ще один важливий висновок, який можна зробити за підсумками даного дослідження: одним з напрямків подальших наукових досліджень в сфері боротьби з легалізацією стане аналіз ефективності практичних способів протидії організованим злочинності в банківському секторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пулято В. Проблеми боротьби з відмиванням "брудних" грошей // Вісник податкової служби України. – 2002. – № 2. – С.33-34.
2. Брагін С. Досвід України в боротьбі з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом // Економічний часопис-XXI. – 2001. – № 9. URL: <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20010984&n=9&y=2001>. [Веб-сайт "Портал Олега Соскіна – науковий журнал Економічний часопис"].
3. Бандурка А.М., Симов'ян С.В. Україна проти «грязных» денег: Науч.-практ. пособие. – Харьков: Основа, 2003. – 224 с.
4. Симов'ян С.В. Банківські платіжні картки, як засіб попередження і протидії легалізації (відмиванню) прибутків, отриманих злочинним шляхом // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – № 22. – С.340-345.
5. Симов'ян С.В. Муніципальні позики, як форма протидії тіншовому грошовому обігу // Українське право. – 2003. – № 1. – С.218-220.
6. Слинко Д. Споживчі кредити стануть дешевшими // Контракти. – 01.03.2003. – № 9.
7. Білорусець Л.М. Банківське споживче кредитування як один з основних шляхів регулювання доходів фізичних осіб // Вісник технологічного університету Поділля. – 2003. – № 1-2. – С.193.
8. Крылов А., Пищевец О. Кредит для всех // Маркетинг и Реклама. – 2003. – № 5-6. – С.31.

Надійшла до редколегії 03.09.2004

СИМОВ'ЯН С.В. ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЕ КРЕДИТОВАНИЕ, КАК ПРЕВЕНТИВНАЯ ФОРМА БОРЬБЫ С ТЕНЕВЫМ ДЕНЕЖНЫМ ОБРАЩЕНИЕМ И ЛЕГАЛИЗАЦИЕЙ ДОХОДОВ, ПОЛУЧЕННЫХ ПРЕСТУПНЫМ ПУТЕМ

Предложено стимулирование потребительского кредитования как превентивная мера по сокращению теневого обращения наличной денежной массы в Украине.

***

SIMOV'JAN S.V. CONSUMER CREDITING, AS PREVENT FORM OF STRUGGLE AGAINST SHADOW MONETARY CIRCULATION AND LEGALIZATION OF THE INCOMES RECEIVED IN THE CRIMINAL WAY

Stimulation of consumer crediting as prevent a measure on reduction of the shadow reference of cash monetary weight in Ukraine is offered.

Постановою від 30.06.2004 р. № 3-05/7 президія ВАК України внесла журнал

"Право і безпека" до переліку наукових фахових видань України

з економічної безпеки

(Бюлетень ВАК України. – 2004. – № 8. – С.9)